

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

P R O G R A M A

PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

**DISCIPLINA DE EXAMEN:
LIMBA ȘI LITERATURA MAGHIARĂ MATERNĂ**

2015

BEVEZETÉS

A program a véglegesítő vizsgára jelentkező, magyar nyelv és irodalom tantárgyat tanító magyar szakos tanárok számára készült. A véglegesítő vizsga célja a tanári pálya betöltéséhez szükséges szaktudás, a pedagógusi kompetenciák értékelése.

A követelményrendszer megfogalmazásának elsődleges szempontja az, hogy a vizsgára való felkészülés reális segítséget nyújtson a pedagógus gyakorlati munkájában. Ennek érdekében a véglegesítő vizsga követelményeit a következőképpen fogalmaztuk meg:

- az irodalomtudományhoz tartozó témakörök műfajelméleti és műfaj történeti szempontokat érvényesítenek;
- a vizsga követelményrendszerében teret kapott a kortárs irodalom is;
- az irodalomelméleti tartalmak az irodalmi szöveg értésének szemléleti alapját képező háttérismeretként jelennek meg;
- a nyelvtudományhoz tartozó témakörök átfogják a szakirodalom legújabb eredményeit, módszereit és szempontjait;
- a módszertani tematika szemléleti alapja a kompetencia alapú anyanyelv- és irodalomoktatás; az irodalom és a nyelvi tematika bármely eleme szerepelhet tételként, didaktikai kontextusba ágyazottan.

ÁLTALÁNOS KOMPETENCIÁK

1. **A didaktikai tervezés kompetenciája:** a tanár az érvényben levő tantervek alapján úgy tervezi meg a tanítási-tanulási folyamatot, hogy igazodik a tanulók és tanulócsoporthoz tartozó tanulási szükségletei.
2. Intra-, inter- és transzdiszciplináris kapcsolatokat teremt, szorgalmazva az ismeretek gyakorlati alkalmazását.
3. Az értékelés során olyan stratégiákat használ, amelyek motiválják a gyermeket a tanulásban. Ismeri az értékelési módszereket, kiválogatja a legmegfelelőbbeket, és hatékonyan alkalmazza őket a didaktikai folyamatban.
4. A tanár hatékony és a tervezett tanulási tevékenységeknek megfelelő **tanulásszervezési eljárásokat** alkalmaz.

SPECIFIKUS KOMPETENCIÁK

- 1.1. A tanár ismeri a tantárgy sajátos műveltségi tartalmait és fogalomrendszerét.
- 1.2. A tanár a kontextusnak megfelelően alkalmazza a tantárgy fogalomrendszerét. Képes az adott tantárgy fogalomrendszerének különböző kontextusokban való megfelelő alkalmazására.
- 1.3. A magyar nyelv és irodalom tanítási-tanulási folyamatában a tanár a tanult ismeretek gyakorlati alkalmazásával a valóság megértésére fekteti a hangsúlyt.
- 2.1. A tanár logikus rendszerbe foglalja a tantárgyakon belüli, illetve a különböző tantárgyak során szerzett ismereteket.
- 2.2. A tanár a valóság logikus megértésére fekteti a hangsúlyt, a tanult ismeretek gyakorlati alkalmazására hívja fel a figyelmet.
- 3.1. A tanár folyamatosan, objektíven és rendszeresen értékeli.
- 3.2. A tanár értékesíti az értékelés eredményeit, fejleszti a tanulók önértékelő képességét, segíti őket, hogy javítsanak a teljesítményükön.
- 4.1. A tanár értékesíti a tanulási folyamatban a tanulók előzetes tudását, tapasztalatait.
- 4.2. A tanár változatos stratégiákat alkalmaz a tanulók szükségleteinek megfelelően, lehetőséget teremt az interakcióra, az autonóm kibontakozásra, illetve az egyéni vagy csoportos döntéshozatalra.

TEMATIKA

A. IRODALOMTUDOMÁNY

A vizsgakövetelmények alapvető szempontja, hogy a vizsgára való készülés segítse a pedagógust abban, hogy a mindennapi oktatási gyakorlatban alkalmazható ismeretekhez jusson, és ennek érdekében tájékozódjék az irodalomtudomány legújabb eredményeiről.

1. Az irodalomelméleti témakörök az irodalomértelmezés és irodalomoktatás szemléleti alapját szolgáló legfontosabb ismeretekre utalnak. Ezért nem önálló „tételek” gyanánt kell kezelni őket, hanem az elméleti háttértudásra vonatkozó követelményekként. (lásd. **I. Irodalomelméleti témakörök**).

2. A vizsgakövetelmények a műnemekre és a műfaj történetre vonatkozó rendszerezést követik. Ennek értelmében a lírai, epikai, drámai művek olvasására és oktatására vonatkozóan a különböző műfajok történeti változatai kerülnek előtérbe. A megjelölt szerzők felsorolása tájékoztató jellegű, az adott műfaj kortárs változatai mentén a követelményben nem szereplő szerzők is szerepelhetnek (ez esetben a tétel tartalmazza a szöveget/szövegrészletet is). (Lásd **II. Lírai művek olvasása; III. Epikus művek olvasása; IV. Drámai művek olvasása**).

3. A vizsgatételek megfogalmazásakor érvényesülnek az irodalomelméleti, stílustörténeti, illetve a műnemek, műfajok történeti változataira vonatkozó szaktudományi ismeretek.

I. Irodalomelméleti témakörök

- Az irodalomértést meghatározó előfeltevések és az irodalomoktatás.
- A modern irodalomtudomány paradigmaváltásai; a műértelmezés irányzatai.
- Mű és világa.
- Olvasás, megértés, értelmezés.
- A történetiség elvének hagyományos és hermeneutikai koncepciói.

II. Lírai művek olvasása. A lírai műfajok történeti változatai. A hagyományos lírai műfajok átminősülése a modern és a posztmodern irodalomban.

- A dal és változatai (Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila, Weöres Sándor, Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor, Kovács András Ferenc, Petri György, Tóth Krisztina és más szerzők művei);
- Az epigramma és változatai (Janus Pannonius, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Kovács András Ferenc és más szerzők művei);
- Az elégia és változatai (Janus Pannonius, Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály, Tóth Árpád, József Attila, Pilinszky János és más szerzők művei);
- Az óda és változatai (Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, József Attila és más szerzők művei);
- A himnusz és változatai (Balassi Bálint, Kölcsey Ferenc, Szilágyi Domokos, Nagy László, Kovács András Ferenc és más szerzők művei);
- A rapszódia (Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály művei).

III. Epikus művek olvasása.

- A mese és a monda műfaji változatai (népmonda, népmese, műmese, kortárs szerzők meséi);
- Eposzváltozatok (Zrínyi Miklós, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor művei);
- Az elbeszélő költemény (Petőfi Sándor, Arany János, Babits Mihály művei);
- Balladaváltozatok (népballadák, Arany János balladái és más szerzők művei);
- A novella műfaji és történeti változatai (Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Tamási Áron, Örkény István, Mándy Iván, Bodor Ádám, Tóth Krisztina novellái és más szerzők művei);
- A regény műfaji és történeti változatai (Jókai Mór, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Márai Sándor, Ottlik Géza, Szabó Magda, Bodor Ádám, Esterházy Péter és más szerzők regényei).

IV. Drámai művek olvasása.

- A dráma műfaji és történeti változatai (Katona József, Vörösmarty Mihály, Madách Imre, Örkény István, Sütő András és más szerzők művei).

B. NYELVTUDOMÁNY

A vizsgakövetelmények megfogalmazásának szemléleti alapja a képességfejlesztésre, a használható, alkalmazható nyelvi tudás megszerzésére fókuszáló anyanyelvi nevelés kérdésköre. Alapvető szempont a szakirodalom legújabb eredményeinek, módszereinek megismerése egy funkcionális, a nyelvi jelenségekre való érzékenységet fejlesztő anyanyelvoktatás érdekében. A megjelölt szakirodalom tanulmányozása lehetőséget nyújt azoknak a szaktudományi (nyelvészeti) és módszertani problémáknak a megismerésére, melyek az ismeretközpontú nyelvtanítástól a képességközpontú nyelvi nevelésre való áttérésben merülnek fel.

- A nyelvészeti vizsgálat tárgya. A nyelvészet területei. A nyelvi rendszer.
- Hangtan. A magánhangzók és a mássalhangzók rendszere. A magánhangzó-harmónia. A hasonulás esetei. A hangsúly. A hanglejtés. A beszéd zavarai.
- Alaktan. Az alaktan tárgya. A magyar morfológia szóalapúsága. Kötőhangzók/toldalékképző magánhangzók. Képzők, ragok, jelek. A szóképzés. A szóösszetétel.
- Szófajok. Nyitott és zárt osztályok. A szófaji kategóriák. Szófajok a magyar nyelvben.
- Mondattan. A mondat alapszerkezete. Szórend. A predikátum belső szerkezete. A ragos és névutós főnévi kifejezés. A határozói kifejezés. A melléknévi kifejezés. Az igenévi kifejezés. Az alárendelő összetett mondat.
- Szövegtan. A szöveg. A szöveg kommunikációs tényezői. A szövegvilág. A szöveg fizikai megvalósulása. A szöveg

műveleti szerkezete. A szöveg összevont szerkezete. A szöveg címe. Szövegtípusok.

- Szemantika. A szemantika tárgya. A szószemantikai elméletek. Morfoszemantika. Mondatszemantika. A topik-pozíció és a topik funkció. A fókusz funkció és a fókusz-pozíció. A modalitás fogalma és fajtái.
- Pragmatika. A pragmatika értelmezései és helye a nyelvtudományban. A magyar nyelvhasználat pragmatikai szempontú vizsgálatának néhány eredménye.
- Kétnyelvűség és többnyelvűség. Határon túli magyar nyelvváltozatok. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. Nyelvtervezés és nyelvművelés.

C. SZAKMÓDSZERTAN

A szak módszertani témakörök lefedik a didaktika alapvető területeit (tervezés, módszerhasználat, tanulásszervezés, értékelés). A felsorolt általános pedagógiai-didaktikai és értékelési ismeretek alárendelődnek az anyanyelv-pedagógiai szempontoknak.

Ennek értelmében az irodalomtudomány és a nyelvtudomány bármely témája előfordulhat tételként anyanyelv-pedagógiai kontextusba ágyazottan. Az irodalomtudomány fejezetben szereplő műfajok és szerzők szövegei, illetve a megadott műfajok mentén bármely szerző rövidebb terjedelmű lírai vagy prózai szövege szerepelhet módszertani tételként (ez esetben a tétel tartalmazza a szöveget/szövegrészletet is, amelynek tanórai olvasásához/értelmezéséhez kapcsolódhatnak a tervezési, módszertani, tanulásszervezési és értékelési feladatok).

- Kompetencia alapú anyanyelvi oktatás. Nézetrendszerek az anyanyelvoktatásban. A pedagógiai, didaktikai és szaktudományos paradigmák (nyelvtudomány, irodalomtudomány) és a magyar nyelv és irodalom oktatásának összefüggései.
- Az oktatási folyamat tervezése. A képességfejlesztő tanterv egységei és kapcsolatrendszere: alapkompenciák, sajátos kompetenciák, tartalmak. Képesség, tevékenység és ismeret egysége. Az egyéni tervezés formái: kalendarisztikus terv, tematikus terv (a tanulási egység terve), óravázlat/forgatókönyvek.
- Az anyanyelvi kompetencia képességrendszerei: a szóbeli szöveg megértése, szövegértés és -értelmezés (olvasási képesség), szövegalkotás szóban és írásban. A diagnosztizálás és a fejlesztés lehetőségei.
- Módszerek. Tartalom és módszer összefüggése. A módszerválasztást meghatározó tényezők. Hagyományos és korszerű módszerek. A kooperatív, reflektív-interaktív módszerek alkalmazhatósága a magyartanításban.
- Szervezési módok és munkaformák az anyanyelvoktatásban. A frontális munka, az egyéni, pár- és csoportmunka. Kooperatív tanulásszervezés.
- A tanulók önálló tanulása. Motiválás. A kognitív önszabályozó stratégia. Differenciálás és individualizálás.
- Az értékelés funkciói és folyamata az anyanyelvoktatásban. Diagnosztikus, formatív, fejlesztő és szummatív értékelés. Értékelési stratégiák, eljárások és módszerek. Különböző típusú feladatlapok, mérőeszközök készítése.

SZAKIRODALOM

A. IRODALOMTUDOMÁNY

- Ann Jefferson, David Robey (szerk.): *Bevezetés a modern irodalomelméletbe. Összehasonlító áttekintés*. Osiris Kiadó, Budapest, 1995.
- Balassa Péter: *Lehetséges-e az esztétikai nevelés?* In: *Uő: Törésfolyamatok*. Csokonai Kiadó, 2001.
- Bara Katalin–Csutak Judit: *Epikus művek olvasása (1–2.). Líraolvasás*. In: *Korunk* 2005/12, 2006/1, 2006/2. (www.korunk.org)
- Bókay–Vilcsék (szerk.): *A modern irodalomtudomány kialakulása. A pozitívizmustól a strukturalizmusig*. Szöveggyűjtemény. Osiris, Budapest, 1998.
- Bókay–Vilcsék–Szamosi–Sári (szerk.): *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. A posztstrukturalizmustól a posztkolonialitásig*. Szöveggyűjtemény. Osiris, Budapest, 2002.
- Cs. Gyimesi Éva: *Teremtett világ*. Bukarest, 1983.
- Fenyő D. György (szerk.): *Hézagpótlás. A kortárs magyar irodalom tanítása*. Budapest, 2010.
- Gintli Tibor (főszerk.): *Magyar irodalom*. Budapest, 2010.
- Gintli Tibor – Schein Gábor: *Az irodalom rövid története – A kezdetektől a romantikáig*. Jelenkor Kiadó. Pécs. 2003.
- Gintli Tibor – Schein Gábor: *Az irodalom rövid története – A realizmustól máig*. Jelenkor Kiadó. Pécs. 2007.
- Jauss, Hans–Robert: *A költői szöveg az olvasás horizontváltásában*. In: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- Jauss, Hans–Robert: *Az irodalomtörténet mint az irodalomtudomány provokációja*. In: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

- Pomogáts Béla: *Magyar irodalom Erdélyben. I–VI.* Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2008, 2009, 2010.
- Sipos Lajos (szerk.): *Irodalomtanítás a harmadik évezredben.* Krónika Nova Kiadó, 2006.
- Szegedy-Maszák Mihály (főszerk.): *A magyar irodalom története (I., II., III.).* Budapest, 2007. (www.villanyspenot.hu)
- Szerdahelyi István: *Műfajelmélet mindenkinek.* Budapest, 1997.
- Vasy Géza: *Korok, stílusok, irányzatok,* Krónika Nova Kiadó Budapest, 2004.

B. NYELVTUDOMÁNY

- Kiefer Ferenc, Bakró-Nagy Marianne, Bartha Csilla, Bánréti Zoltán, Borbély Anna, Cser András, Dömötör Adrienne, É. Kiss Katalin, Gerstner Károly, Gósy Mária, Gyuris Beáta, Haader Lea, Hattyár Helga, Holló Dorottya, Horváth László, Kassai Ilona, Kenesei István, Kiefer Ferenc, Kiss Jenő, Kontra Miklós, Korompay Klára, Kurtán Zsuzsa, Laczkó Krisztina, Nádasdy Ádám, Németh T. Enikő, Olasz Gábor, Pléh Csaba, Prószték Gábor, Sándor Klára, Sipőcz Katalin, Siptár Péter, Szabó Mária Helga, Tolcsvai Nagy Gábor, Váradi Tamás: *A magyar nyelv.* Akadémiai Kiadó Zrt. 2006.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch07.html
- Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.

C. SZAKMÓDSZERTAN

- Adamikné Jászó Anna: *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig.* Trezor Kiadó, Budapest, 2001.
- Bárdos Jenő: *A nyelvpedagógia fejlődése és tudatosulása.* In: *Nyelvpedagógiai kalandozások.* Iskolakultúra, Pécs, 2004.
- Bárdossy Ildikó–Dudás Margit–Pethőné Nagy Csilla–Priskinné Rizner Erika: *A kritikai gondolkodás fejlesztése–az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei.* Tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2002. (Elektronikus elérhetőség: http://pedtamop412b.pte.hu/files/tiny_mce/File/KG1.pdf.)
- Bárdossy Ildikó–Dudás Margit–Pethőné Nagy Csilla–Priskinné Rizner Erika (szerk.): *A kritikai gondolkodás fejlesztése–az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei II.kötet.* 2007
- Bókay Antal: *Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban.* Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- Czimer Györgyi–Balogh László: *Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése.* Gényusz Könyvek, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2010. (Elektronikus elérhetőség: http://tehetseg.hu/sites/default/files/05_kotet_net.pdf);
- Csapó Benő: *A tudás minősége.* In: *Tudás és iskola.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 2004. 57–77.
- Csapó Benő–Józsa Krisztián–Steklács János–Hódi Ágnes–Csikos Csaba: *A diagnosztikus olvasási felmérések részletes tartalmi kereteinek kidolgozása: elméleti alapok és gyakorlati kérdések.* In: Csapó Benő és Csépe Valéria (szerk.): *Tartalmi keretek az olvasás diagnosztikus értékeléséhez.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2012. 189–218.
- Falus Iván: *Az oktatás stratégiái és módszerei.* In: Uő. (szerk.): *Didaktika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.
- Fóris-Ferenczi Rita: *Anyanyelv-pedagógia. Kísérlet az elmélet(ek) és a gyakorlat egybehangolására.* Erdélyi Tankönyvtanács. 2006.
- Füzfa Balázs (szerk.): *Élményközpontú irodalomtanítás. A megértés felé.* Pont Kiadó, Budapest, 2003.
- Füzfa Balázs (szerk.): *Élményközpontú irodalomtanítás. Irodalomtankönyv ma.* Pont Kiadó, Gordon Győri János (szerk.): *Irodalomtanítás a világ kilenc oktatási rendszerében.* Pont Kiadó, Budapest, 2003.
- Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése.* Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.
- Lénárd Sándor–Rapos Nóra: *Fejlesztő értékelés.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2009.
- Nagy József: *XXI. század és nevelés.* Osiris Kiadó, Budapest, 2000. Különösen az I. és II. rész: 21–51.; 63–160.
- Nahalka István: *A tanulás.* In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 117–155.
- Nahalka István: *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1998.
- M. Nádas Mária: *Az oktatás szervezési módjai és munkaformái.* In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 368–389.
- M. Nádas Mária: *A projektoktatás elmélete és gyakorlata.* Gényusz Könyvek, 2010.
- Orbán Gyöngyi: *Megértő irodalomoktatás.* Stúdium Kiadó, Kolozsvár, 1998.
- Pethőné Nagy Csilla: *Módszertani kézikönyv.* Befogadasközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanítás a gimnáziumok és szakközépiskolák 9–12.évfolyamán. Korona Kiadó, Budapest, 2007.
- Réthy Endréné: *Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 43–71.; 75–99.
- Szira Judit: *A projekt módszerről.* In: *Új Pedagógiai Szemle,* 2002. szeptember.

- Tóth Beatrix: *A szövegértés fejlesztésének elmélete és gyakorlata*. In: *Magyar Nyelvőr*. 2006. 130. 4. 457–469.
 - Tóth László: *Az olvasáspszichológia alapjai*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2002.
 - Zsigmond István: *Az értő olvasás fejlesztése – útmutató kézikönyv pedagógusok és pedagógusjelöltek számára*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008.
 - MECI. Programe școlare. Limba și literatura maternă. Clasele a V - VIII-a. 2009.
 - MECI. Programe școlare. Limba și literatura maternă. Clasele a IX-a, a X-a. 2009.
 - MEC. CNC. Programe școlare pentru ciclul superior al liceului. Clasa a XI-a.Nr. 3252/13. 02. 2006.
 - MEC. CNC. Programe școlare pentru ciclul superior al liceului. Clasa a XII-a.Nr. 5959/22. 12. 2006.
 - MECI. Programe școlare. Limba și literatura maghiară pentru elevii care frecventează clasele cu predare în limba română sau trăiesc în două culturi minoritare. Clasele a V-a, a VIII-a. 2009.
- (A tantervek változása esetén a legújabb tantervi dokumentumokat kell figyelembe venni).

Megjegyzés: A vizsgán a tanár felhasználhat minden érvényes, de a szakirodalom jegyzékében nem szereplő szakmunkát.